

SLOVAKISTICKÉ VÝSKUMY. ZBORNÍK ŠTÚDIÍ. Nový Sad: Filozofická fakulta Univerzity v Novom Sade, 2021. 76 s.

Renáta Ondrejková

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2021.69.2.12>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8899-0293>

Zborník *Slovakistické výskumy* je štvrtý elektronický zborník štúdií, ktorý vydala Filozofická fakulta Univerzity v Novom Sade v roku 2021. Publikácia bola zverejnená ako elektronické vydanie (<http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2021/978-86-6065-645-4>) v rámci projektu Pokrajinského sekretariátu vysokoškolského vzdelávania a vedeckovýskumnej činnosti Autonómnej krajiny Vojvodiny č. 142-451-2957/2020-02 Slovakistička istraživanja, ktorého riešiteľmi boli vedeckí pracovníci oddelenia slovakistiky a oddelenia pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity v Novom Sade. Nadväzuje na predchádzajúce publikácie *Disciplinárny prístup k súčasným procesom v slovenskom jazyku, literatúre a vzdelávaní v kontexte slovensko-srbských relácií vo Vojvodine* (2018), *Slovenské písomníctvo v kontexte* (2019) a *Jazyková kultúra, literárne prieniky a vzdelávanie Slovákov vo Vojvodine* (2020).

Zborník obsahuje štyri štúdie. V prvej literárnovednej štúdiu analyzuje Adam Svetlík súčasnú slovenskú prózu na príklade prozaickej tvorby Ondreja Štefánika. Druhá štúdia je jazykovedná: Anna Makišová v nej približuje kontakty slovenského jazyka so srbským jazy-

kom v médiách, uvádzajúc konkrétne podoby vplyvu srbského jazyka v mediálnych prejavoch. V poradí tretí text Zoroslava Speváka o reflexii života a diela komeniológa Jána Kvačalu je zameraný na oblasť kultúrnej pamäti. Publikáciu uzatvára literárnovedný príspevok Maríny Šimákovskej Spevákovskej o stave slovenskej literárnej vedy vo Vojvodine, reprezentovanej vydavateľskými knižnými edíciami *Živý prúd* z produkcie Slovenského vydavateľského centra v Báčskom Petrovci.

Príspevok *Prozaická tvorba Ondreja Štefánika* od A. Svetlíka analyzuje dielo spisovateľa O. Štefánika (1978), ktorému doteraz vyšli tri knihy, prepojené témami rodinného života a problémov súčasného človeka vo veľkomeste a na úrovni výrazu charakterizované spisovateľovým citom pre jazyk a štýl. Jeho prvá zbierka poviedok *Pštroší muž* (2011) nevyvolala väčší čitateľský a kritický ohlas, ale na jej poetike vidno, že už v debutovom súbore boli anticipované niektoré dôležité znaky autorovho literárneho rukopisu, ktoré sa viac prejavili v jeho ďalších prácach. Štefánikova naratívna koncepcia so schopnosťou porozumieť súčasným civilizačným premenám, hlavne v tech-

nicko-komunikačných oblastiach, vo veľkej miere súvisí s jeho vlastnou prácou v reklamnej agentúre. Keďže značná časť postáv v Štefánikových prózach pracuje práve v týchto oblastiach, možno v tom vidieť istý autobiografický moment. A. Svetlík poukázal aj na prozaické texty, ktoré podľa neho v značnej miere znižujú literárnu úroveň zbierky (*Strata vkusu, Starec, Najlepší, Zlatý hranol, Zlomový okamih, Premena*). Na druhej strane oceňuje, že v iných poviedkach, rozsahovo širších (*Obeťovať sa pre neho, Fontána, Rozhovor, Pštroší muž*), sa autorovi podarilo „vo väčšej miere skoncipovanú a naratívnu stratégiu transponovať do uceleného a presvedčivého prozaického textu“ (strana 12). Aj v Štefánikovom románe *Bezprsté mesto* (2012) je prítomné pohrávanie sa s populistickými a elitárskymi prozaickými žánrami. Prozaik poukazuje na zhubné následky permanentného nátlaku súčasnej dehumanizujúcej spoločnosti na človeka, ktorý mu spôsobuje stres, frustrácie a depresiu, ale vyvoláva aj rozličné psychické anomálie, akými sú schizofrénia a paranoja. Podľa A. Svetlíka paradox románu spočíva v tom, že „najprenikavejšia, teda najracionálnejšia kritika spoločenského systému prichádza od psychiatricky liečeného človeka“ (strana 17). Spisovateľ tým ešte zvýrazňuje pesimisticko-deprimujúcu diagnózu chorobného stavu súčasnej civilizácie, v ktorej sú vlastne najnormálnejší či psychicky najzdravší tí, ktorí sú spoločnosťou marginalizovaní. V autorovej tretej knihe, románe *Som Paula* (2016), dominujú pocity cudzosti a prázdnoty, ktoré sú zvýraznené aj jazykom prózy, predovšetkým drsnosťou a expresívnosťou výrazových prostriedkov.

A. Makišová sa v jazykovedne orientovanom príspevku *Slovenský jazyk v kontakte so srbským v oblasti médií* zaoberá prejavmi moderátorov a novinárov v médiách, ktoré vysielajú program v slovenskom jazyku. Autorka zamerala svoj výskum na dve rozhlasové a dve televízne stanice vo vojvodinskom prostredí: Rádio Nový Sad (verejnoprávna inštitúcia), Nový rádio Petrovec (súkromná regionálna rozhlasová stanica), RTV Vojvodina 2 (verejnoprávna

televízia) a Televízia Petrovec (v súkromnom vlastníctve). Sledovala vysielania týchto vybraných médií, pričom sa sústredila na registrovanie odchýlok od spisovnej normy. Jej cieľom nebolo kritizovať jazykový prejav novinárov a moderátorov, ale poukázať na súčasný jazykový stav a zistené chyby. Rozhlas a televízia nie sú len prostriedkami zábavy, ich programy majú tiež informačné a edukačné ciele. Vysielanie národnostných redakcií sleduje prevažná časť slovenskej populácie vo Vojvodine, preto je dôležité, aby kvalita a jazyková úroveň ich programov boli v súlade s jazykovou normou. Rozhlasový a televízny text sa dostáva k poslucháčovi a divákovi v ústnej podobe, preto je zvlášť dôležitá ortoepická správnosť. Autorka si všimla nadmerné zmäkčovanie slov aj tam, kde má byť tvrdá výslovnosť (mäkká výslovnosť v slovách cudzieho pôvodu po de-, te-, ne-, le-, pri ženských a mužských vlastných menách, výrazné zmäkčovanie základu pri prídavných menách v mužskom rode). Výskum zachytil aj nenáležitú výslovnosť spoluhlásky v na konci a uprostred slova tam, kde má byť takzvaná obojperná (pravda, krivda, najprv, krv).

Ďalším faktorom, ktorý výrazne ovplyvňuje slovenčinu dolnozemskej komunity, je vplyv srbského jazyka. Vidieť to na všetkých úrovniach jazyka, od fonetickej cez morfológickú, lexikálnu, syntaktickú až po stylistickú rovinu. Vo výskume bol tento jav zaznamenaný vo väčšej miere u pozvaných hostí, prejavy hlásateľov a moderátorov sú z tohto pohľadu uspokojivé. U niektorých hostí vznikol dojem, že sa ani nesnažili hovoriť spisovne. Dôsledkom silného vplyvu srbsčiny slabne jazykový cit Slovákov. Do viet sa dostávajú srbské konštrukcie a slová, niektoré sa mechanicky alebo doslovne prekladajú v podobe kalkov (tie autorka roztriedila na substantívne a verbálne). Ďalšou skupinou sú slová a spojenia, v ktorých sa vyskytuje srbské slovo bez akejkoľvek adaptácie (*bez obzira* ktorého náboženstva – *bez ohľadu na náboženstvo, kto god má žiadosť – ktokoľvek má žiadosť*). Zachovať jazykovú úroveň v enklávnom prostredí vo sfére médií je náročná úloha. A. Makišová napriek tomu

202 konštatovala, že jazyková úroveň vo verejnoprávných médiách je na uspokojivej úrovni, no v súkromných médiách je to „o nejaký stupeň nižšej úrovni“ (strana 36). Z tohto dôvodu navrhuje organizovanie jazykového vzdelávania pre profesionálnych pracovníkov médií nielen v zahraničí, ale aj na Slovensku.

Z. Spevák v príspevku *Recepcia osobnosti a diela dr. Jána Kvačalu v periodikách juhoslovanských Slovákov v prvej polovici 20. storočia* reflektuje osobnosť a výstupy známeho komeňiológa v periodikách juhoslovanských Slovákov v období rokov 1902 – 1944, a to v mesačníku/dvojtyždenníku *Dolnozemský Slovák* (1902 – 1920), týždenníku *Národná jednota* (1920 – 1941), *Náš život* (1933 – 1941) a *Evanjeličský hlásnik* (1923 – 1941). *Dolnozemský Slovák* vychádzal v Novom Sade, ostatné periodiká mali vydavateľskú základňu v Báčskom Petrovci a Báčke. Osobnosť a dielo J. Kvačalu sa medzi vtedajšími juhoslovanskými Slovákami tešili výraznej pozornosti.

Najstarší záznam o J. Kvačalovi autor našiel v *Dolnozemskom Slovákovi* z roku 1902 (číslo 3). Ide o krátku správu o smrti Kvačalovej matky, kde sa spomínajú synovia: „syn Janko je profesorom na jurjevskej (dorpatskej) univerzite v Rusku.“ V roku 1913 bolo jeho meno uvedené v článku *Z minulosti*, kde sa píše o odchode vzdelancov z ich rodného kraja do cudziny. V roku 1925 vyšiel v šiestom ročníku *Národného kalendára* spomienkový text J. Kvačalu, podpísaný iba iniciálkami J. K., s názvom *Z gymnázia na vysoké školy*. Meno J. Kvačalu bolo uvedené aj v roku 1928 v *Národnej jednote* (číslo 32, strana 1) v správe o vtedajších národných slávnostiach. Spomína sa slávnostný prejav Jána Čajaka, ktorý menoval významných Slovákov, medzi nimi kňazov, spisovateľov aj učiteľov. V roku 1929 prijal J. Kvačala pozvanie na národné slávnosti v Báčskom Petrovci a 28. júla 1929 mal prednášku o svojom prastrýkovi Michalovi Godrovi (1801 – 1874). Výtah z prednášky bol uverejnený v *Národnej jednote* (1929, číslo 84, strana 1). Po založení Matice slovenskej v Juhoslávii v roku 1932 sa J. Kvačala stal jej čestným predsedom, o čom podrobne informoval článok v *Národnej*

jednote (20. august 1932, strana 3). Kvačalov text *Pri otváraní činnosti matičnej* bol uverejnený v októbri 1932 (číslo 66, 67). Ďalšiu informáciu o osobe J. Kvačalu prináša *Národná jednota* na jar 1934, je to krátka správa pod názvom *Tretí doktorát profesora Jána Kvačalu*. O necelé tri mesiace J. Kvačala umiera, v *Národnej jednote* správu o jeho smrti zverejnili na prvej strane v čísle 24 v júni 1934. V júli 1934 bol zverejnený nekrológ od Jána Čajaka staršieho v *Evanjeličskom hlásniku*. Správu o smrti uverejnili aj v časopise *Náš život* v čísle 2. V nasledujúcom dvojčíslí *Nášho života* vyšla prednáška J. Čajaka z valného zhromaždenia Matice slovenskej v Juhoslávii z augusta 1934 (Rozpomienka na Dr. Jána Kvačalu). V *Národnom kalendári* v roku 1935 bol zverejnený nekrológ od Jána V. Ormisa. V *Národnej jednote* sa do roku 1941 objavilo meno J. Kvačalu ešte tri razy. Z. Spevák poukazuje vo svojom príspevku na to, že osobnosť J. Kvačalu bola pre Slovákov v Juhoslávii veľmi dôležitá a významná. Jeho rodáci pozorne sledovali jeho činnosť nielen na vedeckom poli, ale aj v kultúrnej, redaktorskej a pedagogickej oblasti. V dobových periodikách sa o ňom písalo s veľkou úctou, vďakou a hrdosťou. V roku 2012, pri 150. výročí narodenia J. Kvačalu, mu bola v jeho rodisku, Báčskom Petrovci, odhalená pamätná tabuľa. Slovenské vydavateľské centrum vtedy vydalo i prvý zväzok vybraných spisov J. Kvačalu *Komenský – jeho osobnosť a jeho sústava vedy pedagogickej*.

Posledným príspevkom v zborníku je štúdia *Slovenská literárna veda vo Vojvodine* od M. Šimákovkej Spevákovej. Autorka analyzuje literárnovedné publikácie vojvodinských Slovákov v rámci edície *Živý prúd Slovenského vydavateľského centra*, vydané v posledných dvoch desaťročiach, pričom kritériom výberu relevantných titulov bolo pre ňu zastúpenie minimálne dvoch literárnovedných disciplín z trojice komparatistické, literárnokritické a literárnovedné štúdie. Na základe toho sa do jej analytického záberu dostali piati autori: Michal Harpáň (1944), Jozef Valihora (1946 – 2020), Jarmila Hodoličová (1952), A. Svetlík (1961) a Zuzana Čížiková (1971).

Najpodrobnejšie rozoberá autorka knihy M. Harpáňa. Jeho práca *O Palovi Bohušovi* (1999) bola prvou publikáciou edície *Živý prúd*. Je to súbor desiatich textov rozmanitej žánrovej príslušnosti, ktorý obsahuje aj dve komparatistické štúdie. V poradí druhou knihou M. Harpáňa v edícii je súbor *S literárnou vedou a kritikou* (2005), zahŕňajúci trinásť štúdií z literárnej teórie a metodológie literárnej vedy, recenzie literárnovedných monografií a takisto príležitostné portréty osobností z radov vojvodinských Slovákov, napríklad Jána Kmeťa, Samuela Boldockého, Miroslava Dudka. V knihe *Scripta manent* (2014), ktorá popri teoretickej časti zahŕňa aj Harpáňove literárnohistorické výskumy, autorka vyzdvihuje štúdie o koncepcii svetovej literatúry Dionýza Ďurišina a o pojme a vývinovej typológii medziliterárnych spoločenstiev. V edícii vyšli ešte dve knihy M. Harpáňa – *Predslovy a doslovy* (2009) a *Súradnice literatúry* (2020).

Ďalším autorom v edícii *Živý prúd* je J. Valihora, profesor na oddelení slovakistiky Filozofickej fakulty v Novom Sade. V monografii *Aspekty literatúry a kultúry* (2001) sú články a štúdie sledujúce kultúrnu, osvetovú, literárnu a prekladateľskú činnosť rodiny Mičátkovcov a úlohu Vladimíra Mičátka v periodiku *Dolnozemskej Slováku*. V druhej časti monografie je päť analytických textov o tvorbe Juraja Tušiaka, v tretej state o tvorbe viacerých vojvodinských prozaikov s dedinskou tematikou. Monografia *Básnická a prozaická tvorba Juraja Tušiaka* (2010) je rozdelená do piatich väčších celkov, každá pozostáva z menších kapitol zameraných na tematicko-poetologické celky v tvorbe autora. Osobitnú kapitolu tvorí analytická štúdia Tušiakovej prekladateľskej činnosti. Súčasťou vydania je aj bibliografický súpis Tušiakových literárnych prác pre dospelých a pre deti.

Kniha *Kontúry slovenskej vojvodinskej literatúry a kultúry* (2011) J. Hodoličovej je tematicky, metodologicky a žánrovo rozmanitá. Je rozdelená do viacerých tematických častí, najväčší priestor je venovaný literárnej a kultúrnej minulosti slovenských autorov vo Vojvodine, časť venovaná tvorbe Alberta Martiša predstavuje

autorkinu nepublikovanú magisterskú prácu. Ďalšiu oblasť štúdií tvoria témy a výskumy ženského hnutia vojvodinských Sloveniek. Na štyristo stranách J. Hodoličová poskytuje informácie aj o slovenských periodikách vo Vojvodine a štúdie z dejín vojvodinskej literatúry pre deti.

A. Svetlíkovi vyšli v edícii dve monografie – *Poézia vojvodinských Slovákov v druhej polovici 20. storočia* (2007) a *Premeny literárnej kritiky vojvodinských Slovákov* (2015). Obe patria do oblasti literárnovedných monografií, druhá monografia je literárnohistorickou sondou do problematiky vývinových premien literárnej kritiky vojvodinských Slovákov.

Kniha Z. Čížikovej *Básnické dielo Viery Benkovej* (2005) sa zameriava na kompletnú dovedy publikovanú tvorbu spisovateľky. Interpretácie Z. Čížikovej charakterizuje systematickosť a dôslednosť. Monografia sa končí prehľadom kľúčových momentov v premenách poetiky V. Benkovej, zoznamom literatúry a menným registrom, ktorý zostavil Víťazoslav Hronec. Možno sem zaradiť aj predslovy k antológiám V. Hronca v knihe *Pod klenbou básnickej tradície* (2014).

V publikovaných prácach vyčleňuje M. Šimáková Speváková množstvo kritik a recenzií, ktoré sa navzájom metodologicky odlišujú. Metodologicky najcelistvejšie sú štúdie M. Harpáňa, ktoré autorka dáva za príklad pre výskumy v budúcnosti. Články, štúdie, prehľady a monografie v edícii *Živý prúd Slovenského vydavateľského centra* poukazujú na bohatú žánrovú rozvetvenosť v oblasti literárnovednej činnosti vojvodinských Slovákov. V štúdiu autorka klasifikuje literárnovedné výskumy podľa oblastí, identifikuje ich metodologické podklady, zisťuje frekvenciu výskumných tém a systematickosť v publikovaní výsledkov.

Štúdie a príspevky publikované v zborníku predstavujú súbor odborných štúdií a prehľadných informácií. Venujú sa literárnemu, kultúrnemu a jazykovému životu vojvodinských Slovákov. Zameriavajú sa na konkrétne tituly slovenských autorov vo Vojvodine a kriticky nahliadajú na ich diela v posledných dvoch desaťročiach.

204 Spoločnou témou je literárny a kultúrny život Slovákov vo Vojvodine. Zborník svojím tematickým záberom, reflektovaním aktuálnych trendov, kritickým hodnotením a interpretáciou skúmaných javov a autorov prehľbuje poznanie o živote a kultúrnej tvorbe slovenskej enklávy v Srbsku. Vzhľadom na interkultúrny prístup ku skúmaným javom má zborník ambíciu reprezentovať literárny aj jazykový výskum vojvodinských Slovákov aj za hranicami Srbska.

Mgr. Renáta Ondrejková
Jazykovedný ústav Ľudovíta
Štúra SAV, v. v. i.
Panská 26
811 01 Bratislava
Slovenská republika
E-mail: gucman66@gmail.com